

Написане мишається

Сидір Кіраль

УДК 821.161.2-6.09-Денисюк

МИХАЙЛО КОЦЮБІНСЬКИЙ У НАУКОВИХ, ЕПІСТОЛЯРНИХ ТА МЕМУАРНИХ ТЕКСТАХ ІВАНА ДЕНИСЮКА

(до 90-річчя від дня народження видатного
українського літературознавця й фольклориста)

На підставі опублікованих та архівних матеріалів (листування з Ніною Калениченко та Михайлиною Коцюбинською) у статті окреслено окремі аспекти рецепції творчої спадщини М. Коцюбинського, "першого українського письменника у краватці", відомим українським ученим-літературознавцем, професором Іваном Денисюком (12.12.1924–10.10.2009). Особливо цікавими в контексті художньо-документальних розвідок Я. Поліщука, М. Слабощпицького, О. Балабка, Р. Барбари про М. Коцюбинського, що з'явилися останнім часом, постають спогади І. Денисюка "Беатриче Коцюбинського" про його зустріч у Чернігові 1954 року з "любаскою" письменника Олександрю Аплаксіною, а також невідомі досі критичні зауваги дослідника про фільм С. Параджанова "Тіні забутих предків".

Ключові слова: листування, рецепція, архіви, фільм, спогади, літературознавець, творча спадщина, М. Коцюбинський, І. Денисюк.

Sydir Kiral. Mykhaylo Kotsiubynsky in scientific researches, letters and memoirs of Ivan Denysiuk (to the 90th anniversary of an outstanding Ukrainian literary and folklore scholar)

On the basis of published and archival materials (correspondence with Nina Kalenichenko and Mikhaylyna Kotsiubynska), the article outlines some aspects of reception of literary heritage of M. Kotsiubynsky, "the first Ukrainian writer wearing a tie", by a prominent Ukrainian scientist and literary scholar Prof. Ivan Denysiuk (12.12.1924–10.10.2009). In the context of recently published documentary literary studies by Y. Polishchuk, M. Slaboshpyts'ky, O. Balabko and R. Barbara on M. Kotsiubynsky, the memoirs of I. Denysiuk "Kotsiubynsky's Beatrice" reveal their substantial meaning all the more. The author gives account of his encounter with the writer's "ladylove" Oleksandra Aplaksina in Chernihiv in 1954 and supplies some by now unknown critical remarks on Sergei Parajanov's film "Shadows of Forgotten Ancestors".

Key words: correspondence, reception, archives, film, remembrances, literary scholar, literary heritage, M. Kotsiubynsky, I. Denysiuk.

Творчість М. Коцюбинського професор І. Денисюк (1924–2009) аналізує у глибоких статтях "На верховині слова" (1966), "Барви і звуки" (1967), "Жанрово-стильові пошуки М. Коцюбинського у творах інтернаціональної тематики" (1976) та фундаментальній монографії "Розвиток української малої прози ХІХ – поч. ХХ ст." (К., 1981). У його доробку є кілька невеликих за обсягом ювілейних статей про М. Коцюбинського, опублікованих на сторінках львівських газет. Як викладач університету він читав студентам-філологам спецкурс "Михайло Коцюбинський", брав активну участь у конференціях із питань його творчості, готував зі студентами вистави

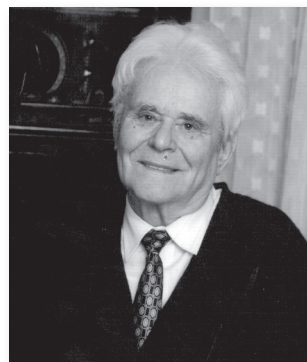

Фото Я. Гарасима, 2005 р.

за творами “Тіні забутих предків” та “Коні не винні”. До М. Коцюбинського, його творів науковець часто апелює і в інших працях (наприклад, у чотирикнижжі його наукової спадщини ім’я М. Коцюбинського в різних контекстах згадується понад 120 разів), листах, зокрема до Н. Калениченко, П. Хоткевич, О. Гнідан, М. Коцюбинської, В. Чабаненка, М. Грицюти, Ф. Білецького, О. Дуна та багатьох інших. Це дає підставу стверджувати, що письменник-сонцепоклонник серед його улюблених.

Як лектор до кожного письменника він мав свій підхід і своє “наукове маркування”, крізь призму якого виявлялось і його особистісне ставлення до постаті митця. Пригадую лекцію, присвячену творчості М. Коцюбинського. Заклавши руки назад, І. Денисюк мовчки пройшовся двічі перед невеличкою авансеною франківської аудиторії, зупинився і спрямував свій погляд понад студентством, притишено-романтично й замріяно заявив: “Сьогодні я вам розповім про першого українського письменника (а далі, затамувавши подих, опустил погляд на аудиторію, яка вже зацікавлено чекала подальшої інформації про того незнамого “першого письменника”, й урочисто, з властивим йому прононсом, промовив), письменника, який носив краватку, який любив земну красу, який мав світлу сонячну душу, бо був великим сонцепоклонником”. І знову, пильно придивляючись до аудиторії, немов чекав, що хтось назве ймення цього письменника у краватці, цього сонцепоклонника (а як чудово прозвучало це слово, сказане ним якимось по-особливому тепло), продовжив: “Це був Михайло Михайлович Коцюбинський”.

Список рекомендованої літератури для обов’язкового та самостійного опрацювання, озвучений на лекції, свідчить, що І. Денисюк був глибоко обізнаний з усіма працями, присвяченими творчості М. Коцюбинського. Список налічував 35 монографій і понад 20 статей. Осібне місце як важливе джерело пізнання життя і творчості посідали у списку і спогади про письменника. Таку велику кількість праць лектор наводив свідомо, оскільки відповіді студентів на іспитах вносили корективи щодо подачі інформації про дослідників творчості М. Коцюбинського. У листі до Михайлини Коцюбинської від 10 травня 1960 р. І. Денисюк не без іронії пише, **щоб** йому доводилось чути на іспитах із цього приводу: “Керую десятком дипломних робіт, пишу рецензії на другий десяток, приймаю іспити. Щоб не чути таких відповідей: “Про Коцюбинського писав Грицюта, а потім Горький”, “Бабушкін і його жінка Курашова”, – я вирішив більше говорити студентам про особу критика, наприклад: “Калениченко” – то не “він”, а така висока симпатична блондинка; “Єфіменко-Коцюбинська – дама бальзаківського віку, дуже приємна співбесідниця, ми з нею головною алеєю в Чернігові до Аплаксіної йшли”, “Михайлина Коцюбинська... ну, можете уявити собі... О, то така молода дівчина, говорить усіма європейськими мовами, страшенно мудра, ще й до того любить piosenki polskie o kasztanach, як я буду в Києві, обов’язково до неї зайду...” [6].

Про незабутню зустріч із Олександрою Аплаксіною І. Денисюк полишив цікаві спогади “Беатріче Коцюбинського”, опубліковані на сторінках газети “Голос України” 1994 р. Кореспондентка газети Оксана Теленич з нагоди чергового ювілею митця попросила свого улюбленого викладача підготувати статтю про контакти М. Коцюбинського з культурними діячами Галичини. О. Теленич у супровідному коментарі до публікації спогадів зазначає, що І. Денисюк, який на своїх лекціях “відкривав їм особистості велетів кінця XIX – поч. XX ст.”, “одразу ж “поламав рамки” щодо її пропозиції й запропонував: “Я напишу про любаску Коцюбинського. Я зустрічався з нею, багатьом розповідав, але ніколи ще не писав про це”. Як і обіцяв, написав спогади за одну ніч.

Фото В. Рагойші: Інститут франкознавства Львівського ун-ту ім. І. Франка, сидять справа наліво: проф. І. Денисюк, доц. Л. Бондар, доц. Т. Кобржицька (Мінськ), І. Гунчик, аспірант проф. І. Денисюка; стоять: проф. В. Рагойша та доц. Е. Дзюкава (Мінськ), 2004 р.

Текст “Беатріче Коцюбинського” дає підставу стверджувати, що поїздка до Чернігова в далекому 1954 р. запам’яталася львівському аспірантові знайомством із родичами М. Коцюбинського, зокрема небогою Михайлиною, молоденькою Мілею, яка “увесь вечір прекрасно грала на роялі”, з Ніною Калениченко, яку вважав найавторитетнішим коцюбинськознавцем. Згодом в одному з листів, перефразовуючи слова І. Франка про Лесю Українку, він писав, що саме Н. Калениченко, ця “симпатична блондинка”, загалом “чи не самотній чоловік на всю Україну в науці літературознавчій”. Та найпам’ятнішим у Чернігові був вечір у гостинній домівці Олександри Іванівни Аплаксіної, “любаски” М. Коцюбинського. Варто наголосити, що вчений загалом не сприймав тих дослідників, які показували письменників лише як невтомних борців із неправдою й одягали на них “залізобетонний панцир, який щільно закривав їхнє серце”. Його цікавило і приватне життя митців. До речі, коли на захисті докторської дисертації 1985 р. І. Денисюка запитали про подальші наукові плани, то, не задумуючись, той відповів: “Мрію підготувати антологію українського еротичного оповідання”. Водночас уже в роки незалежної України “філологія, – обурювався небезпідставно вчений, – перетворюється на патологію”, коли для деяких академічних дослідників, писав у листі до Н. Калениченко від 4 січня 2004 р., окремі письменники, на превеликий жаль, стають “маргінальними”, але цікавими об’єктами для надуманих ними різних збочень. Ішлося, зокрема, про Ольгу Кобилянську та Лесю Українку у відомих читачеві публікаціях.

Публікація І. Стебуном інтимних листів Коцюбинського в 1939 р. була сприйнята, наголошує автор спогадів, як вибух потужної бомби, адже “найчервоніший” співець революції 1905 р., іронізує І. Денисюк, “осмілився мати приятельку!”. Однак це не завадило тому, зауважує він, що “сенсаційні й багатoinформативні листи Коцюбинського до Аплаксіної у першодруках було викрадено майже з усіх бібліотек”. Відрадно, що справдилося побажання І. Денисюка про необхідність їх перевидання, яке сталося 2008 р. у видавництві “Критика” за участі В. Дудка та В. Панченка [див.: 9].

Для І. Денисюка історія інтимних взаємин М. Коцюбинського й О. Аплаксіної була якоюсь особливою несподіванкою. Він поділяв думку польського дослідника Я. Парандовського про те, що загалом у процесі творчості письменника бере участь таємничий союзник – жінка. Видавалося дивним, зазначає І. Денисюк, що Данте й Беатріче стали “високою легендою” і “прекрасним міфом увійшли до світової культури”, мистецьким надбанням людства стали листи Віктора Гюго до його нареченої, усі захоплюються поетичними посланнями Аполлінера до випадково зустрінutoї в поїзді вчительки, а хто не чув про Анну Керн, до речі, українку-полтавку, яка надихнула Пушкіна на створення ліричного шедевр “Я помню чудное мгновенье” [2, 409]. Отож, ведучи мову про М. Коцюбинського в тому ж аспекті і продовжуючи цей “любовний ряд”, дослідник звертається до читача з риторичним запитанням, а чому ж автор “Тіней забутих предків” не мав права скинути із себе “залізобетонний панцир” і “відкрити своє серце”. “Про приятельок Пушкіна, яких він мав до одруження понад сто і котрих називають адресатами його лірики, – по-доброму глузує професор, – можна говорити спокійно, бо ця епоха відійшла уже в казку-легенду. Але автор “Фати моргани” і любов – ні, це вже не вкладалося в соціалістичну свідомість” [2, 411].

Якою ж запам’яталася І. Денисюкові Беатріче М. Коцюбинського? На конференції, що проходила в Чернігові з нагоди 90-річчя письменника, молодий аспірант не виголошував доповідь, а уважно слухав знаних учених-коцюбинськознавців. Та “найважливішою слухачкою всього там мовленого про класика нашої прози, – згадує І. Денисюк, – була одна сліпа бабуся”. З нею він зустрівся лише на другий день, коли Зоя Хомівна Єфіменко-Коцюбинська взяла аспіранта під руку й сказала: “Пойдем, дорогуша, в гости к Аплаксиной”. Імовірно, це й була головна мета його приїзду до Чернігова – побачити овіяну легендами “любаску” “найчервошішого” українського письменника.

Натоді Олександра Аплаксіна мешкала разом зі своєю сестрою Зінаїдою на околиці Чернігова по вул. Урицького, 53 в маленькому скромному будиночку. У родинному архіві Ніни Калениченко (імовірно, вона теж була присутньою на цьому вечорі) зберігаються 4 листи до неї від О. Аплаксіної за 1955–1956 рр. В одному з них Олександра Іванівна пише про некомфортні побутові умови свого помешкання: “Я очень не люблю холодов, в особенности, когда в доме холодно, тогда ничего не могу делать. А у нас дом старый, отовсюду дует. Топим очень хорошо и, не смотря на огненный жар (топим каменным углем), все равно прохладно” [1].

І. Денисюка захопила щирість, безпосередність і відвертість О. Аплаксіної. Ці духовні складові характеру господарки чернігівського дому компенсували, наголошує мемуарист, її далеко не ідеальну зовнішність: “Невисока на зріст, з кирпатим носиком, негарна, але оповита флером повабу й чару. Була людиною високої інтелігентності й культури, інтелектуальна”. Особливо дивувало його в тій сімдесятичотирирічній жінці те, що “незрячі звичайно мають застиглий вираз обличчя”, вона ж була “сповнена експресії, внутрішньої динаміки, розмовляла жваво й цікаво”. Як відомо, своєї родини О. Аплаксіна не мала, а коханого пережила на 60 літ, відійшовши у кращі світи на 93-му році життя.

Ця зустріч з Олександрою Аплаксіною допомогла науковцю збагнути цей “не-соцреалістичний” вчинок Михайла Коцюбинського, “найчервошішого” письменника, який скинув свій панцир і відкрив своє серце, бо “в цій молоденькій кирпатенькій дівчині відчув людину з якогось іншого, небуденного світу. Вона стала повірницею його дум і мрій. Не все можна було сказати, чим переповнювалося серце під час зустрічей десь на Десні. І вони писали одне одному листи”. Ці міркування І. Денисюка збігалися з гадками-твердженнями З. Єфіменко-Коцюбинської, яка вважала, що дружина М. Коцюбинського “німкена

Зліва направо: у гостях у професора І. Денисюка, його дружина Ганна Казимирівна та автор статті, Львів, 2001 р., фото С. Кіраля

Дейша (Дейч) була сувора, холодна й суха" і "не розуміла поетичної душі письменника" [2, 412]. Ці спогади І. Денисюка про О. Аплаксину використав у талановитому художньо-біографічному романі "Що записано в книгу життя: Михайло Коцюбинський та інші" М. Слабошпицький, який доповнює оці здогадливо-твердження думкою, що всі беззаперечні чесноти Віри Устимівни ("сильна, вольова, наполеглива") оберталися для М. Коцюбинського її "вадами". Водночас без німкені Дейші, слушно зауважує автор, він не зміг би повнокровно прожити свого життя й відбутися як письменник, при тому, що інколи перебувати поруч з Вірою було для нього "зовсім неможливо" [10, 298].

Своїм гостям О. Аплаксина оповідала і про те, як Віра Устимівна, порушивши правила "доброго дому", де не читають чужих листів, дізналася про їх роман із М. Коцюбинським, приходила із проханням не розбивати її сім'ю, чого й не було у планах самої Аплаксині. Особливо ревно до всього ставилася Ірина, дочка М. Коцюбинського, яка, пише І. Денисюк, аби "возвеличити свою матір-революціонерку Дейшу – Віру Устимівну", "на кожній стіні, навіть на шафі в музеї Коцюбинського в Чернігові" виставила її портрет [2, 412].

З листів Катерини Яківни Коцюбинської, матері Михайлини, до Н. Калениченко дізнаємося, що О. Аплаксина дуже часто бувала в їхній родині та навідувалася до музею, цікавилася всім, що стосувалося життя і творчості письменника. Так, зокрема, коли Н. Калениченко надіслала їй примірник повісті Л. Смілянського про М. Коцюбинського зі своєю післямовою, то О. Аплаксина в листі-подяці зазначила, що автор цієї книжки подарував їй перше видання твору. На жаль, свого часу вона позичила цю повість комусь зі своїх знайомих і дорогу її серцю книжку було втрачено назавжди. Свої спогади про "любаску" М. Коцюбинського І. Денисюк завершує високолетно й поетично: "Тихо погасла "забута тінь" та, яка вінком із цвіту яблуні виразила себе, свою душу, що так зріднилася з душею автора "Тіней забутих предків" і "Цвіту яблуні" [2, 412].

Згадка в такому контексті повісті "Тіні забутих предків" не випадкова, адже цей твір М. Коцюбинського І. Денисюк вважав одним із кращих не лише у творчому доробку митця, а й загалом в європейській літературі. Захоплення І. Денисюка цією повістю пояснюється ще й тим, що творилася вона на Гуцульщині, яка полонила і письменника, і вченого-літературознавця. У листах до В. Чабаненка, М. Коцюбинської, Ф. Білецького, І. Чендея та інших адресатів І. Денисюк ділиться своїми враженнями про чарівну природу Гуцульщини, норавливий Черемош, описує неповторні кримські морські й гірські пейзажі, які вражають художньою досконалістю та своєю подібністю з такими ж описами природи у творах М. Коцюбинського. Маємо всі підстави стверджувати, що дослідника ріднила з

О. Аплаксiна в товариствi Й. Куп'янського та Л. Коваленка, Чернiвiв, 1955–1956 рр.
Фото з архiву Н. Калениченка. Публiкується вперше

письменником i його “жадiбнiсть на екзотику, охочiсть до мандрiв, замилювання дикою природою, звичаями, мовленням тамтешньої людностi” Гуцульщини, про що пише у своєму дивовижно-оригiнальному романi М. Слабошпицький [10, 390]. Так, наприклад, коли постало питання про чергову конференцiю, яку Н. Калениченко мала намир провести у Львовi, I. Денисюк, не вагаючись, однозначно вiдповiв, що це краще зробити у Криворiвнi, у “краю “Тiней забутих предкiв”, де можна пройти тими вершинами гiр, де ступав М. Коцюбинський: “Все менi там знайоме, от тiльки “Тiней” нема кебети написати...” [7]. Гнiвив таки Бога професор, гнiвив добродушно, бо Всевишнiй дав йому “мудру кебету” лiтературознавця, який глибоко й докладно проаналiзував “Тiнi забутих предкiв” в аспектi художньої майстерностi М. Коцюбинського пiд метафоричним оглавом “На верховинi слова”. Серед секретiв митця вiн називає “добре вироблену манеру ущiльненого письма”, багату фонiку, “вiртуозне орудування не тiльки кольоровими та звуковими образами, але й руховими”, вказує на неабияке поєднання М. Коцюбинським художнiх тропiв, якi в нього “не ходять одиноко й самотньо, а цiлими групами, виступають цiлими комплексами” [4, 86]. Вiн показує його неабияке умiння й “особливий хист добувати естетичну вимовнiсть зi свiжих, нестертих слiв багатого гуцульського дiалекту” [4, 84]. Тому, справедливо наголошує I. Денисюк, у цьому творi така “глибока правда та поезiя життя”, а “верховини чар i краса людської мрiї створили “Тiнi забутих предкiв” – цю запашну гiрську кiвтку нашої лiтератури” [4, 88].

Попри глибоку повагу до кiнорежисера С. Параджанова та I. Чендея як сценариста в одному з листiв до Михайлини Коцюбинської дослiдник висловив про фiльм “Тiнi забутих предкiв” чимало слухних зауваг. М. Слабошпицький доречно актуалiзує твердження, що повiсть “Тiнi забутих предкiв” заслужено канонiзовано, а поява фiльму С. Параджанова по-новому освiтлила цей кращий взiрець нацiональної художньої класики. Можна погодитися з автором роману, що сьогоднi диваком виглядатиме той, хто посмiє “оскаржити” мiсце згаданої повiстi М. Коцюбинського в “лiтературнiй iєрархiї”. Нинi, зауважує М. Слабошпицький, цей фiльм всесвiтньо вiдомого кiномитця також канонiзовано в контекстi українського поетичного кiно [10, 397]. До цих думок сучасного письменника та знаного лiтературного критика, гадаємо, неодмiнно пристав би й I. Денисюк, однак невдовзi пiсля виходу фiльму С. Параджанова у прокат вiн не подiляв “захоплених рецензiй” про нього I. Драча. Перегляд

стрічки разом із гуцулами у Криворівні загалом розчарував І. Денисюка: “Враження таке, що цей фільм знімала Палагна і все пристосовувала до своїх поглядів. А хотілося б, щоб фільм творили Іван та Марічка”. Окремі сцени “пошаманськи грубі, дикі. У Коцюбинського є філософія звичаїв, а де її нема, то він звичаїв не брав”. На його думку, у фільмі “нема глибинного підтексту”, а тому він такий “холодний, холодніший за Черемош”. І. Денисюк, як, власне, і М. Коцюбинський, сприймав Гуцульщину й “Тіні забутих предків” як “задуму гір і дзвінку тишу, у якій fortissimo – голос флюяри”, де йому бачиться “великий такт природи у різноманітності ліній”, а фільм “прикро вразив галасом і хаосом, якимсь присмаком несмаку, захаращенням кадру”. І. Денисюк вважав, що у фільмі “природа зовсім вигнана за поріг”, а вона, природа, це “половина ества гуцула”, яка у фільмі “не живе у їхній душі... Pardon, – гуцули там показані зовсім без душі”. Тому, констатує він, що “всі ті місця, які подобалися гуцулам, подобалися і мені (назагал гуцули сприймають фільм холодно)”. Отож І. Денисюк, для якого Гуцульщина – це “країна мрій і снів!”, мав про цей фільм свою особну думку, не співзвучну із всуціль схвальними відгуками преси, бо вважав, що С. Параджанов “загалом ніби не відтворює ані Гуцульщини, ані твору Коцюбинського – це самостійна фантазія – кольорова музика і яко такий – річ оригінальна й високомистецька. Все зведено до загального трикутника” [6].

Особливе місце у творчому доробку І. Денисюка посідає новаторська стаття “Барви і звуки слова”, яка вражає й сучасного читача своєю новизною та проникливістю аналізу новелістики М. Коцюбинського в аспекті її кольористики та фоніки. Автор переконливо доводить, що важливим жанрово-композиційним чинником у творі може бути й колір. Його дивує світ кольорових епітетів митця, які передають радість від веселково-барвної й сонячної краси землі, зворушує й зачаровує уміння письменника бачити найтонші, найніжніші відтінки кольору, для яких часто бракувало слів у нашій мові. Колір у митця, зазначає дослідник, має естетичне значення, уживається з успіхом для характеристики персонажів. Саме у М. Коцюбинського “колір – це авторська оцінка персонажа, це любов, ненависть, погорда, зневага” [3, 77]. Не менш геніальними є поєднання у творах М. Коцюбинського “зорових та слухових вражень”. І. Денисюк доходить висновку, що засоби фоніки в М. Коцюбинського надзвичайно багаті.

У листі до видатного мовознавця В. Чабаненка І. Денисюк писав, що одного разу йому довелося зустрітися з відомим перекладачем М. Лукашем, “віртуозом перекладів”, який під час обіду з ним у київському ресторані змусив “переказати всю мою доповідь – вона була про роль кольорів і звуків у літературі, зокрема у Коцюбинського”¹. М. Лукаш поділяв гіпотезу львівського вченого про те, що “червоний колір можна передати звуком “р”, бо у всіх знаних йому, нашому Лукашеві, й мені мовах у словах на означення червоної барви є “р” [8].

Душа І. Денисюка не сприймала радянської канонізації М. Коцюбинського, його завжди дивував несмак під час урочистих заходів із вшанування пам’яті письменника. Так, наприклад, на конференції в Чернігові восени 1964 р. його вразило те, що наукове зібрання “пройшло блідо”, а на святковому концерті організатори додумались до того, що “перед портретом Коцюбинського якась дівуля показувала акробатичний номер, співавши пісеньки типу “Он меня побросил”, “Стенька Разін” і т. д.” [6].

До речі, варто зазначити, що І. Денисюк не належав до гурту тих літературознавців, які у творчому доробку письменника повість “Fata morgana” ставили на вершину його мистецьких досягнень. Професор іронізував, що коли Марко Гуца прийшов після тюрми на побачення з Гафійкою і лише

¹ Ідеться про виступ І. Денисюка на конференції в Чернігові. Текст доповіді ліг в основу статті “Барви і звуки”, опублікованій 1967 р. у виданні “У вінок Михайлу Коцюбинському” [див.: 11].

поклав їй на плече руку, то почув дивну відповідь: “І в нас була забастовка”. І. Денисюк зауважив “неприродність” цього епізоду у творі М. Коцюбинського, канонізованого ідеологами соцреалізму. У спогадах про О. Аплаксіну І. Денисюк глузував над “соціалістичною свідомістю” своїх колег, для яких “автор “Фата моргани” і любов” – це фактично любовна антитеза, щось несподівано-неймовірне, як і реакція Гафійки на вияв щирих природніх почуттів Марка Гуці [2, 411]. Будь-яке філістерство, особливо пропаговане радянське міщанське святенництво, вражало львівського вченого-аристократа. Він із гумором згадує, як одного разу в повоєнні роки ледве не став жертвою студентки-відмінниці, яка “намагалася побити мені окуляри за те, що порекомендував аудиторії книжку Марієтти Шагінян “Тарас Шевченко” – таку скандальну книжку, де є розділ “Любов!” [2, 410].

17–21 вересня 1963 р. у Дніпропетровську, “цьому місті несмаку”, писав І. Денисюк, де не чуто було українського слова, чергова наукова конференція також мала “сухо-академічний стиль, чим відрізнялася від львівських – емоційно-патріотичних. А втім, її привітали барабаним боєм піонери і погано вивченим монтажем, що застрявав десь у горлі. Навіщо ця комедія?” [6].

1969 р. під час конференції в Одесі з питань творчості М. Коцюбинського виступ І. Денисюка викликав жваві дискусії. Так, зокрема, одесити “напали на мене, – писав він Н. Калениченко, – що я принижую Мирного, Нечуя, Стефаніка і Коцюбинського, возвеличую Франка”. Ще тоді літературознавець мав глибоке переконання в тому, що наші дослідники “мало вчитувалися в оповідання й романи Франка з життя інтелігенції”, в яких той постає як “письменник з європейським розмахом, з новітніми прийомами літературної техніки”. Водночас він визнавав, що “Коцюбинський і Стефанік віртуозніші були в окремій спеціальності, але ж далеко вужчі від Франка” [7].

Аналіз спогадів І. Денисюка про О. Аплаксіну, “любаску” М. Коцюбинського, та статей про його творчість дають підставу твердити, що з душею автора “Тіней забутих предків” і “Цвіту яблуні” зріднилася ще й душа видатного вченого, проникливого інтерпретатора його літературної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аплаксіна О. Листи до Н. Калениченко, 1955–1956 рр. // Приватний архів О. Коваленко, м. Київ.
2. Денисюк І. Беатріче Коцюбинського // *Літературознавчі та фольклористичні праці*: У 3 т., 4 кн. – Львів: [У надзаг.: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка], 2005. – Т. 1. – Кн. 2. – С. 409-412.
3. Денисюк І. Барви і звуки слова // *Там само*. – С. 70-80.
4. Денисюк І. На Верховині слова (про майстерність повісті М. Коцюбинського “Тіні забутих предків”) // *Там само*. – С. 80-88.
5. Денисюк І. Жанрово-стильові пошуки Михайла Коцюбинського у творах інтернаціональної тематики // *Українське літературознавство*. – Л., 1976. – Вип. 27. – С. 77-86.
6. Денисюк І. Листи до Михайлини Коцюбинської, 19.06.1962 – 24.09.2004 рр. // *Відділ рукописів та текстології Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України*. – Ф. 173. – Од. зб. № 139-142.
7. Денисюк І. Листи до Н.Л. Калениченко, 1963–2008 // *Приватний архів О. Коваленко, м. Київ*.
8. Денисюк І. Листи до В.Чабаненка, 1964–2007 // *Архів автора статті*.
9. *Коцюбинський М.* Листи до Олександри Аплаксіної / Упорядкув. В. Панченка; відп. ред. В. Дудко; Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту, Ін-т критики, Наук. т-во ім. Шевченка в Америці. – К.: Критика, 2008. – 639 с.
10. *Слабоштицький М.* Що записано в книгу життя: Михайло Коцюбинський та інші: роман. – К.: Ярослав Вал, 2014. – 496 с.
11. *У вінок Михайлу Коцюбинському*. – К.: Наук. думка, 1967. – С. 49-58.

Отримано 4 листопада 2014 р.

м. Київ

